

Gerede twijfel over continuïteit is nog geen discontinuïteit

Anton Dieleman

Reactie op: Lucas van Eeghen (2015). De continuïteitsveronderstelling bij (dreigende) insolventie (art. 2:384 lid 3 BW). Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie, 89(4), 134-142

1 Inleiding

In het aprilnummer van het MAB heeft Lucas van Eeghen een interessant artikel gepubliceerd over de scheidslijn tussen ‘ernstige onzekerheid over de continuïteit’ en ‘zekerheid over de discontinuïteit’ (Van Eeghen, 2015). In zijn artikel gaat Van Eeghen in op de continuïteitsveronderstelling bij (dreigende) discontinuïteit naar aanleiding van art. 2:384 lid 3 BW. In deze reactie geef ik (kort) het commentaar van Van Eeghen weer op de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (‘RJ’), de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (‘de Standaarden’) en een daarop gebaseerde NBA-Handreiking. Een nogal robuust commentaar. Vervolgens ga ik in op de bedoeling van de wettekst, enige vakliteratuur die met betrekking tot dit onderwerp is gepubliceerd en sluit af met een conclusie. Daaruit zal blijken dat de analyse van Van Eeghen onvolledig en onjuist is, waardoor zijn commentaar op de RJ, de Standaarden en de NBA-Handreiking onterecht is.

De tekst van art. 2:384 lid 3 BW, die cruciaal is in het commentaar van Van Eeghen en mijn reactie daarop, luidt als volgt:

“Bij de waardering van activa en passiva wordt uitgegaan van de veronderstelling dat het geheel der werkzaamheden van de rechtspersoon waaraan die activa en passiva dienstbaar zijn, wordt voortgezet, tenzij die veronderstelling onjuist is of haar juistheid aan gerede twijfel onderhevig is; alsdan wordt dit onder mededeling van de invloed op vermogen en resultaat in de toelichting uiteengezet.”

2 Commentaar van Van Eeghen

Het commentaar van Van Eeghen (2015) kan als volgt (globaal) worden samengevat. Van Eeghen concludeert

dat bij gegronde twijfel (die hij onderscheidt van gerede twijfel) een toelichting in de jaarrekening vereist is. Waardering op basis van liquidatiegrondslagen lijkt dan nog niet aan de orde. Dat laatste is volgens Van Eeghen wel het geval als de situatie van gegronde twijfel overgaat in gerede twijfel. In dat verband verwijt Van Eeghen de RJ, de Standaarden en de NBA-publicatie dat deze ten onrechte niet verplichten tot het opnemen van de volgens de wet vereiste toelichting op de invloed op vermogen en resultaat indien sprake is van gegronde twijfel over de continuïteit.

Op de hiervoor genoemde commentaren van Van Eeghen ga ik in. Conclusie zal zijn dat ik geen van Van Eeghens waarnemingen deel en tot de conclusie kom dat de wettekst (bewust) ruimte geeft voor drie varianten en dat de RJ en de Standaarden hierop adequaat aansluiten.

3 Uitleg wettekst

Uit de tekst van de wet blijkt dat sprake is van een driedeling die wordt gehanteerd als “overall concept” voor het opmaken van jaarrekeningen:

- a) Er is sprake van redelijke (uiteraard nooit absolute) zekerheid over de continuïteit. Waardering geschiedt dan op basis van continuïteitsgrondslagen.
- b) Er is sprake van zekerheid over de discontinuïteit. Waardering in de jaarrekening vindt plaats op basis van liquidatiegrondslagen. De wettekst benoemt dit ook expliciet door de formulering ‘tenzij die veronderstelling onjuist is’.
- c) Er doet zich een situatie voor van gerede twijfel over de continuïteit – maar nog geen zekerheid over de discontinuïteit. Waardering geschiedt in die situatie op basis van continuïteitsgrondslagen, maar met een adequate toelichting op de situatie. Dit vloeit voort uit de letterlijke wettekst, in de woorden: ‘of haar juistheid aan gerede twijfel onderhevig is’.

Dat leidt tot de genoemde driedeling, die tevens de basis vormt voor de wijze waarop de RJ situaties van discontinuïteit en gerede twijfel over de continuïteit onderscheiden en behandelen (in resp. RJ 170.2 en 170.3).

Schematisch is de genoemde driedeling als volgt weer te geven (zie schema).

4 Parlementaire geschiedenis

In de Memorie van Toelichting¹ ('MvT') bij het wetsvoorstel (dat destijds art. 2:384 BW in de Nederlandse wet implementeerde) wordt de volgende toelichting gegeven (onderstreping door mij, AD):

*"Is de continuïteit niet verzekerd, dan zal dit in ieder geval in de toelichting moeten worden meegedeeld; alsdan zal er reden kunnen bestaan tot waardering op een andere grondslag dan de gebruikelijke, zoals de liquidatiebasis. Deze handelwijze volgt voor de richtlijn uit artikel 2 lid 5; overeenkomstig deze bepaling wordt vermelding van de invloed op vermogen en resultaat voorgeschreven."*²²

Ook hieruit blijkt (door het tussenvoegen van 'kunnen') dat bij continuïteitsonzekerheid niet per definitie sprake is van een andere grondslag. Dit betekent dat de wetgever een dergelijk onderscheid ook destijds al voor ogen had.

5 Andere bronnen

Het is nuttig om bij een dergelijk vraagstuk (dat blijkbaar discussie oproept, of ten minste aanleiding geeft tot onduidelijkheid³) andere bronnen te raadplegen. Ik begin met IJsselmuiden, die Van Eeghen zelf ook citeert. Het aangehaalde citaat wordt door IJsselmuiden gekwalificeerd als 'in strijd met de tekst van art. 2:384 lid 3 BW'. Hoewel IJsselmuiden dit ook direct nuanceert, zijn er meerdere redenen die aantonen dat een dergelijke uitleg juist niet strijdig is met de wettekst (en de bedoeling ervan):

- Zoals hiervoor uiteengezet kunnen (indien van continuïteit niet onvoorwaardelijk sprake is) zich twee situaties voordoen: ernstige continuïteitsonzekerheid en zekerheid over de discontinuïteit.
- De MvT geeft (door het gebruik van 'kunnen') aan dat discontinuïteit niet altijd aan de orde is (IJsselmuiden geeft dit ook toe).
- De EU-richtlijn (die de basis vormt voor het huidige art. 2:384 lid 3 BW) geeft evenmin aanleiding voor de uitleg die Van Eeghen voorstaat.
- In het Compendium voor de jaarrekening geeft Beckman ook duidelijk het onderscheid aan tussen beide varianten (ernstige continuïteitsonzekerheid en

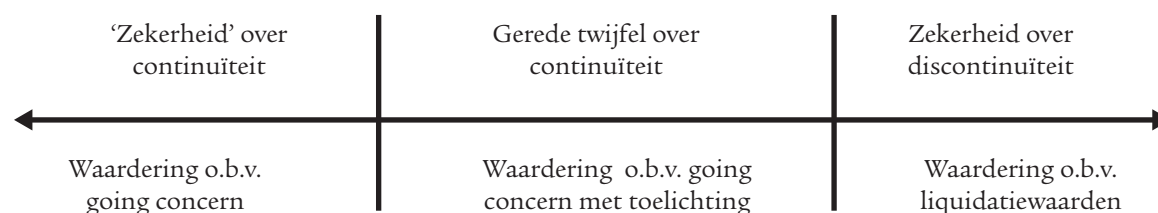
zekerheid over de discontinuïteit). Het Compendium benoemt (naast 'zekerheid' over de continuïteit) de situatie dat de continuïteitsveronderstelling onjuist is (discontinuïteit) en de situatie dat de continuïteitsveronderstelling aan gerede twijfel onderhevig is (ernstige continuïteitsonzekerheid – maar nog geen discontinuïteit).

- De algemene regels van financiële verslaggeving verhinderen bij ernstige continuïteitsonzekerheid te waarden op liquidatiegrondslag. Zo lang continuïteit (weliswaar ernstig wordt bedreigd maar) nog niet overgaat in een situatie van discontinuïteit, is waardering op liquidatiebasis immers onjuist.
- Tot slot zou waardering op basis van liquidatiewaarde (zolang nog geen sprake is van zekerheid over de discontinuïteit, maar onzekerheid over de continuïteit) de accountant in een onmogelijke positie brengen voor wat betreft de af te geven controleverklaring. Ik verwijs hiervoor naar de afzonderlijke paragraaf in deze reactie waarin ik specifiek aandacht besteed aan dit aspect.

6 Toelichting op vermogen en resultaat

Van Eeghen verwijt dat de RJ, de Standaarden en de NBA-publicatie niet de volgens art. 2:384 lid 3 BW vereiste toelichting van de invloed op vermogen en resultaat vereisen indien sprake is van een situatie van gegronde twijfel over de continuïteit (Van Eeghen, 2015, pag. 138). Dit verwijt treft uiteraard met name de RJ omdat het betrekking heeft op het opmaken van de jaarrekening. Bedacht moet worden dat de RJ-bepalingen het volgende onderscheid hanteren:

- Er is sprake van gerede twijfel (ernstige continuïteitsonzekerheid), maar nog geen zekerheid over de discontinuïteit. Uit RJ 170.305 (stellige uitspraak) blijkt dat de toelichting op de jaarrekening een adequate uiteenzetting moet bevatten van de omstandigheden waarin de onderneming verkeert. Dat hier niet wordt gevraagd om de effecten op vermogen en resultaat toe te lichten is logisch, omdat nog steeds op basis van het continuïteitsprincipe wordt gewaardeerd. Er is aldus nog geen sprake van effecten op vermogen en resultaat.
- Indien sprake is van zekerheid over de discontinuïteit worden activa en passiva gewaardeerd op basis

van liquidatiegrondslagen. RJ 170.208 (stellige uitspraak) vereist dan juist een toelichting waarin onder meer de gevolgen voor vermogen en resultaat worden weergegeven.

Conclusie is dat de RJ op een juiste wijze omgaat met de verplichting van art. 2:384 lid 3 BW om de gevolgen voor vermogen en resultaat toe te lichten in situaties van ernstige continuïteitsonzekerheid, dan wel discontinuïteit.

7 Controlestandaarden

Ook de Standaarden krijgen van Van Eeghen het verwijt dat in situaties van een onzekerheid van materieel belang kan worden volstaan met het hanteren van de continuïteitsveronderstelling met een toelichting van het bestuur zonder de invloed op vermogen en resultaat weer te geven (Van Eeghen, 2015, pag. 138). Zijn kritiek richt zich ook hier op twee aspecten:

- het feit dat bij gerede twijfel nog wordt uitgegaan van waardering op basis van continuïteit; en
- het ontbreken van een toelichting op vermogen en resultaat bij een onzekerheid van materieel belang.

Punt b heb ik in de vorige paragraaf weerlegd, zodat dat geen afzonderlijke bespreking vraagt. Voor wat betreft het eerste punt is het volgende van belang. In Standaard 570 ('Continuïteit') blijkt de situatie van gerede twijfel over de continuïteit duidelijk uit paragrafen 18 en 19: In de situatie dat de accountant vaststelt dat het toepassen van de continuïteitsveronderstelling in de gegeven omstandigheden passend is, maar dat sprake is van een onzekerheid van materieel belang (met betrekking tot die continuïteit), dan dient de accountant:

- vast te stellen dat de jaarrekening een adequate toelichting bevat op de continuïteitsonzekerheid en de plannen van het management om hiermee om te gaan; en
- een verplichte paragraaf ter benadrukking van aangelegenheden in de controleverklaring op te nemen waarin aandacht wordt gevestigd op de genoemde continuïteitsonzekerheid.

Dit kan ook moeilijk anders. Als de visie van Van Eeghen gevolgd zou worden, zou bij gerede twijfel omtrent de continuïteit de jaarrekening op basis van liquidatiewaarden moeten worden opgesteld. Terwijl er (nog) geen zekerheid is over liquidatie. De accountant komt dan in de positie dat hij a) redelijk zeker weet dat nog geen sprake is van discontinuïteit (maar slechts onzekerheid over de continuïteit), dan wel b) onvoldoende en geschikte controle-informatie heeft om vast te stellen dat waardering tegen liquidatiewaarden juist is. In de eerste situatie leidt het tot een

afkeurende controleverklaring; in de tweede situatie tot een controleverklaring van oordeelonthouding. Dat kan uiteraard nooit de consequentie zijn van een verslaggevingsstelsel (tenzij dit op onjuiste wijze wordt toegepast).

8 Voorwaardelijke verklaring

Terzijde wijs ik erop dat enkele decennia geleden het NIVRA (de rechtsvoorganger van de NBA) ook worstelde met dit vraagstuk. Dat heeft destijds geleid tot de zogenaamde 'voorwaardelijke verklaring'. In situaties van gerede twijfel over de continuïteit was (evenals nu) een adequate toelichting in de jaarrekening verplicht. Voor een afkeurende verklaring was geen aanleiding; een goedkeurende verklaring (zonder meer) bracht de onzekerheid over de continuïteit onvoldoende tot uiting. Om die reden is destijds de voorwaardelijke verklaring geïntroduceerd.

Meningsuiting 1 van het NIVRA (juli 1977!), die dit onderwerp behandelde omschreef het als een probleem voor de accountant, die feitelijk twee oordelen moest geven, als volgt:

- de jaarrekening is goed (juiste waarderingsgrondslagen zijn toegepast) indien de onderneming blijft voortbestaan;
- de jaarrekening is fout (onjuiste waarderingsgrondslagen) indien de onderneming moet worden beëindigd.

In een zogenaamd Ontwerp ter discussie (dat aan de genoemde Meningsuiting vooraf ging) werd inderdaad voorgesteld het oordeel uit beide hiervoor genoemde onderdelen te laten bestaan. In de Meningsuiting is dit genuanceerd tot de volgende tekst, waarbij nog wel steeds werd gesproken over een voorwaardelijke verklaring:

"Wij hebben de jaarrekening 19.. van de vennootschap X gecontroleerd. Uit deze jaarrekening blijkt dat het voortbestaan van de onderneming onzeker is. Aangezien echter niet is gebleken dat een duurzame voortzetting van de ondernemingsactiviteiten onmogelijk is, zijn de toegepaste grondslagen van waardering en resultaatbepaling gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van de onderneming."

Die voorwaardelijke verklaring is – terecht – al weer een aantal decennia 'verleden tijd'. In de plaats daarvoor is de goedkeurende verklaring gekomen met de verplichte paragraaf ter benadrukking van aangelegenheden (voorheen: verplicht toelichtende paragraaf). De controlestandaarden geven daarmee op de juiste wijze invulling aan de situatie waarbij sprake is van gerede twijfel omtrent de continuïteit en de waarderingsgrondslagen die op basis van het continuïteitsprincipe zijn gebaseerd.

9 Conclusies

Ik sluit af met enkele conclusies.

Ik kan me enigszins voorstellen dat de verschillende benamingen die in de wet- en regelgeving voor continuïteitsonzekerheid worden gehanteerd het vraagstuk inderdaad op het eerste gezicht niet eenvoudig maken. ‘Gerede twijfel’, ‘ernstige twijfel’, ‘gegronde twijfel’ (door Van Eeghen geïntroduceerd), ‘ernstige onzekerheid’ en ‘onzekerheid van materiële omvang’. Maar onlogisch is het anderzijds ook weer niet. Want hoewel sommige begrippen als synoniem gelden, kan daarnaast sprake zijn van gradaties in onzekerheid en daarvoor worden verschillende kwalificaties gebruikt. Eén aspect staat hierbij cruciaal: er blijft sprake van onzekerheid over de continuïteit. Van zekerheid over de discontinuïteit is in geen van die situaties sprake.

Dat geeft ook meteen de verbinding met mijn belangrijkste commentaar op de visie van Van Eeghen. Continuïteitsonzekerheid kan zich in veel gradaties voordoen. Zolang nog geen sprake is van zekerheid over de discontinuïteit blijft er sprake van onzekerheid over de continuïteit. De wet, RJ en Controlestandaarden hebben daarover een duidelijke, consequente en consistente visie: het opnemen van een adequate toelichting in de jaarrekening van de omstandigheden waarin de onderneming verkeert. Want zolang nog geen sprake is van zekerheid over de discontinuïteit zou waarden op basis van liquidatiewaarden onjuist zijn en een jaarrekening opleveren die geen getrouw beeld geeft van vermogen en resultaat! ■

A. Dieleman RA is directeur vaktechniek bij Mazars.

Noten

¹ Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 16326 nr. 3, blz. 21.

² Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 16326,

nr.3, blz. 21.

³ Ik verwijs ook naar mijn artikel ('Onzekerheid over de continuïteit') op Accountantweek.nl (d.d.

10 maart 2015) in een reactie op Pim van Batenburg.

Literatuur

■ Beckman-Krens, Compendium jaarrekening. Par. 4.1.3, Waarderings- en resultaatbepalingsgrondslagen, aant. 59b.

■ Eeghen, L.J. van (2015). De continuïteitsveronderstelling van (dreigend) insolventie (art. 2:384 lid 3 BW). *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 89(4), 134-142.

■ IJsselmuiden, T.S. (2005). 22 Continuïteitsveronderstelling (going concern assumption) bij: Burgerlijk Wetboek Boek 2, Artikel 384. Groene Serie Rechtspersonen, Kluwer.

■ Meningsuiting van het College van Beroepsvraagstukken, NIVRA (juli 1977). "De inhoud van de accountantsverklaring bij de jaarreke-

ning van ondernemingen met continuïteitsproblemen".

■ Ontwerp ter discussie 3 van het College van Beroepsvraagstukken, NIVRA (juni 1976). "De inhoud van de accountantsverklaring bij de jaarrekening van ondernemingen met continuïteitsproblemen".

Nawoord

Lucas van Eeghen

1 Goed gezelschap

In het licht van de bestaande RJ-richtlijnen en NV COS is de reactie van Anton Dieleman op mijn artikel¹ niet verwonderlijk. Bovendien bevindt Dieleman zich voor een niet onbelangrijk deel in het goede gezelschap van IJsselmuiden (2005) die bepleit dat alleen als voortzetting van de werkzaamheden niet meer wordt beoogd of volstrekt onmogelijk is, de continuïteitsveronderstelling zou moeten vervallen als grondslag voor waardering en bepaling van het resultaat. In de kern vindt IJsselmuiden het criterium gerede twijfel te ruim, te

vaag en moeilijk bruikbaar. Maar hij onderkent dat zijn opvatting niet spoort met de wet. Zie daarover, en over andere daarvan afwijkende opvattingen en jurisprudentie – die bij Dieleman niet aan bod komen – uitgebreid mijn artikel.

2 Strijd met de wet

Dielemans reactie betoogt dat 'letterlijk' uit de wet blijkt dat in geval van gerede twijfel omtrent de continuïteit volstaan zou kunnen worden met een adequate toelichting op de situatie terwijl de waardering

moet plaatshebben op basis van continuïteitsgrondslagen. De reactie stelt dat de wet daartoe een onderscheid maakt tussen de vaststaande discontinuïteit en ‘ernstige continuïteitsonzekerheid.’ Art. 2:384 lid 3 BW bepaalt dat uitgegaan wordt van de continuïteitsveronderstelling ‘tenzij die veronderstelling onjuist is of haar juistheid aan gerede twijfel onderhevig is; alsdan wordt dit onder mededeling van invloed op vermogen en resultaat in de toelichting uiteengezet.’ Volgens de reactie zou het te maken onderscheid in waarderingsgrondslag in geval van vaststaande discontinuïteit en ‘ernstige continuïteitsonzekerheid’ voortvloeien uit de woorden in de wet: ‘of haar juistheid aan gerede twijfel onderhevig is.’² Ik begrijp dat niet. Het daarop volgende ‘alsdan’ slaat zonder twijfel terug op beide gevallen, namelijk dat de veronderstelling onjuist is, of, dat haar juistheid aan gerede twijfel onderhevig is. De wet laat geen andere lezing toe dan dat als de veronderstelling aan gerede twijfel onderhevig is, dit onder mededeling van invloed op vermogen en resultaat in de toelichting moet worden uiteengezet. Dielemans betoog op basis van de tekst van de wet staat alleen en is onjuist. Hij voert daarnaast ook argumenten aan die wellicht tot een andere interpretatie van de wet zouden kunnen leiden.

3 Memorie van Toelichting (‘MvT’) en Vierde Richtlijn 78/660/EEG (‘Rtl’)

In de reactie van Dieleman wordt een beroep gedaan op de Rtl, die ten grondslag ligt aan 2:384 lid 3 BW (maar geen directe werking heeft) en de MvT. Net als IJsselmuiden (2005) wijst de reactie er op dat de MvT slechts zegt dat er reden *kan* bestaan voor waardering op liquidatiebasis. Dat, althans die interpretatie, strookt niet met de tekst van de wet. Alleen al daarom is twijfelachtig wat de kracht van het argument is. Die interpretatie strookt ook niet met wat even verderop in de MvT staat, namelijk dat uit de Rtl volgt dat vermelding van de invloed op vermogen en resultaat is *voorgeschreven*. Het voorschrijven enerzijds, en de optie van ‘kunnen’ anderzijds, gaan evident niet samen. Er is kennelijk iets mis met of de tekst of de interpretatie van de MvT. Laten we daarom de Rtl en MvT wat preciezer onder de loep nemen (onderstrepingen LVE). Artikel 31 onder 1.a) Rtl bepaalt: ‘de vennootschap wordt vermoed haar werkzaamheden voort te zetten.’ Artikel 2 lid 5 Rtl bepaalt: ‘Indien in uitzonderingsgevallen blijkt dat toepassing, van een bepaling van deze richtlijn in strijd is met de in lid 3 bedoelde verplichting, dient van deze bepaling te worden afgeweken opdat een getrouw beeld in de zin van lid 3 wordt gegeven. Zulk een afwijking moet in de toelichting worden medegedeeld en naar behoren gemotiveerd onder vermelding van de invloed ervan op het vermogen, de financiële positie en het resultaat. De Lid-Staten kunnen de uitzonderingsgevallen nader omschrijven en de daarmee

overeenstemmende afwijkende regeling vaststellen.’ De MvT zegt: ‘Is de continuïteit niet verzekerd, dan zal dit in ieder geval in de toelichting moeten worden meegedeeld; alsdan zal er reden kunnen bestaan tot waardering op een andere grondslag dan de gebruikelijke, zoals de liquidatiebasis. Deze handelwijze volgt voor de richtlijn uit artikel 2 lid 5; overeenkomstig deze bepaling wordt vermelding van de invloed op vermogen en resultaat voorgeschreven.’ Kort gezegd staat dus in de Rtl dat als de continuïteitsveronderstelling geen getrouw beeld meer geeft, er van die veronderstelling moet worden afgeweken. Dat moet worden toegelicht en gemotiveerd onder vermelding van invloed op vermogen, financiële positie en resultaat. Art. 2:384 lid 3 BW geeft voor Nederland inhoud aan de Rtl. De MvT gebruikt andere woorden dan de Rtl en de wet. Als de continuïteit ‘niet verzekerd’ is dan zal dat ‘in ieder geval’ in de toelichting moeten worden vermeld. En als de continuïteit ‘niet verzekerd’ is zal er reden ‘kunnen’ bestaan voor waardering uitgaande van liquidatie. ‘Niet verzekerd’ komt denk ik overeen met gegronde twijfel. Het is mijns inziens ruimer dan de aan te nemen gereede twijfel. De MvT strookt aldus met mijn opvatting dat al in het *geval* van gegronde twijfel (het ‘niet verzekerd’ zijn) dit in de toelichting vermeld moet worden. Pas in het *geval* dat er ook sprake is van gereede twijfel is er reden te waarden op basis van liquidatie. Dat verklaart de woorden ‘kunnen’ en ‘in ieder geval.’ De MvT vervolgt ook dat de vermelding van invloed op vermogen en resultaat volgt uit de Rtl, dus noodzakelijk is, als uitgaan van continuïteit geen getrouw beeld meer geeft. Dat is pas het geval bij gereede twijfel. Ik meen derhalve dat er zeer wel een logische interpretatie mogelijk is waarbij de MvT, Rtl en wet met elkaar in overeenstemming zijn. Die interpretatie doet ook recht aan de behoefte aan informatie van belanghebbenden en is in overeenstemming met mijn opvatting.⁴

Dat neemt overigens niet weg dat - als ook al aangehaald in mijn artikel⁵ - er wel praktische problemen kunnen bestaan bij de waardering uitgaande van liquidatie en het ook maar de vraag is of er wel een groot belang gemoeid is met die specifieke informatie. Zonder daar nu diep op in te kunnen gaan, meen ik dat er praktisch veel voor te zeggen is, de wet beperkt uit te leggen. Bij de vermelding en motivering van de gereede twijfel zou dan volstaan kunnen worden met een gemotiveerde generieke begroting van de te verwachten financiële gevolgen voor resultaat en vermogen.

Terug naar de reactie van Dieleman: het zal duidelijk zijn dat zijn argumentatie mij ook voor wat betreft de MvT en Rtl niet kan overtuigen. Deze is niet alleen in strijd met de wet, deze geeft geen coherente uitleg aan de MvT en Rtl. We zullen het met de toch echt duidelijke tekst van de wet moeten doen.

4 Verwachtingen en getrouw beeld

De reactie noemt denk ik als belangrijkste⁶ argument dat waardering uitgaande van liquidatiewaarden een onjuist beeld zou geven zolang discontinuïteit niet vaststaat. De reactie lijkt mij onvoldoende te onderkennen dat de posten in een jaarrekening voor een heel groot deel, niet uit al gerealiseerde waarden en kasstromen, maar uit verwachtingen, bestaan. De jaarrekening geeft informatie over die verwachtingen en moet daar dus in beginsel ook op gebaseerd zijn. Bestaande gerede twijfel geeft inhoud aan die verwachtingen. De vraag is dus of en wanneer gerede twijfel in de weg staat aan een getrouw beeld als gewaardeerd wordt uitgaande van continuïteit. In mijn artikel heb ik uitvoerig betoogd dat faillissement hoegenaamd altijd tot zeer grote materiële gevolgen leidt voor resultaat en vermogen. De vraag die resteert is dan of daarmee al bij gerede twijfel rekening moet worden gehouden. In mijn artikel kom ik tot de conclusie dat er gerede twijfel bestaat als in 'aanzienlijke mate onwaarschijnlijk is dat de onderneming tijdig aan haar verplichtingen zal kunnen voldoen.' Die aanzienlijke mate van onwaarschijnlijkheid brengt met zich dat er in beginsel van uit moet worden gegaan dat insolventie zodanig waarschijnlijk is - en meer waarschijnlijk is dan het behoud van continuïteit - dat met de materiële gevolgen daarvan rekening moet worden gehouden voor een getrouw beeld.

Dielemans aversie voor onzekerheden is menselijk en begrijpelijk. Maar onderkent hij dat de continuïteitsveronderstelling niet meer is dan een (zeer nuttige) fictie? Een fictie waarvan met zekerheid gezegd kan worden dat die op termijn onjuist is. Ook met de consequenties daarvan zal *gedeald* moeten worden.

5 Samenvattend

In de reactie ligt een taalkundige opvatting over de inhoud van art. 2:384 lid 3 BW besloten die alleen staat en onjuist is. Ook de aanvullende argumenten, die een interpretatie in strijd met de tekst van de wet zouden kunnen bepleiten, willen mij niet overtuigen. De Rtl en MvT ondersteunen Dielemans visie bij nadere beschouwing juist niet. De argumenten in de reactie miskennen in essentie het hoge waarschijnlijkheidsoordeel en het eminente belang van de te verwachten financiële gevolgen in verband met de gerede twijfel. In de reactie wordt aldus juist voorbijgegaan aan de eis van een getrouw beeld. Materiële bestaat er voor alle belanghebbenden een gerechtvaardigd belang bij goede informatie, niet alleen over de gerede twijfel als zodanig, maar ook over de te verwachten verstrekkende gevolgen daarvan. Misschien in de praktijk nog belangrijker is dat de accountant het bestuur, zo nog nodig, tijdig wijst op de mogelijk aanstaande of al bestaande gerede twijfel of de wellicht zelfs al aan te nemen discontinuïteit. Juist omdat op de accountant in het kader van de continuïteit een belangrijke eigen taak rust is het voor belanghebbenden, maar ook voor hemzelf, zaak openheid te betrachten bij eventueel bestaande gerede twijfel en de daaruit voortvloeiende te verwachten financiële gevolgen. Ik blijf er bij dat het overweging verdient de RJ-richtlijnen, NV COS en NBA-publicatie met voortvarendheid aan te passen. ■

Mr dr L.J. van Eeghen is partner bij Höcker advocaten te Amsterdam.

Noten

¹ In mijn artikel in MAB "De continuïteitsveronderstelling bij (dreigende) insolventie", zat een storende, maar voor de teneur ondergeschikte, fout: de aangehaalde RJ 120.3 is vervallen en vervangen door de huidige RJ 170.

² Uit de door Dieleman (in zijn noot 3) genoemde reactie van 10 maart jl. op een artikel van Van Batenburg in AccountantWeek, maak ik op dat Dieleman tot die lezing komt omdat de wet spreekt over 'of'.

³ Art. 2 lid 3 Rtl: 'De jaarrekening moet een getrouw beeld geven van het vermogen, de fi-

nanciële positie en het resultaat van de vennootschap.'

⁴ Voor het gemak van de lezer: Bij een reële kans op overleven maar gegronde - maar nog niet gerede - twijfel bij de continuïteit is in verband met art. 2:362 lid 4 BW wel al een toelichting gepast. De veronderstelling is onderhevig aan gerede twijfel als in aanzienlijke mate onwaarschijnlijk is dat de onderneming tijdig aan haar verplichtingen zal kunnen voldoen. Bij gerede twijfel moet ingevolge art. 2:384 lid 3 BW het bestaan hiervan onder mededeling van invloed

op vermogen en resultaat in de toelichting uiteen worden gezet.

⁵ Zie mijn artikel onder 4.2 laatste alinea.

⁶ Dieleman stelt ook dat zijn interpretatie van de wet zijn weerslag vindt in RJ-richtlijnen, de NV COS en een NBA-publicatie. Omgekeerd beweert hij weer dat uit de 'algemene regels van financiële verslaggeving' volgt dat die opvatting in de wet verankerd zou liggen. Voor zover hij met de algemene regels verwijst naar RJ-richtlijnen, de NV COS of de NBA-publicatie, is de bewijsvoering zelfbevestigend en ongeldig. De slang bijt zichzelf in de staart.